
NOVINKY ZAHRANIČNÍ KNIHOVNICKÉ LITERATURY

BAZYLEVA, Jelena Anatol'jevna. GPNTB SO RAN – integrator novostnoj naučnoj informacii [Státní veřejná vědeckotechnická knihovna Sibiřského oddělení Ruské akademie věd jako integrátor informací o novinkách ve vědě]. *Naučnyje i techničeskije biblioteki*, 2017, (10), 15–23. ISSN 1027-3689. Dostupný také z: http://www.gpntb.ru/ntb/ntb/2017/10/NTB10_2017_%D0%905_2.pdf.

Ve světě vzniklo velké množství online dostupných médií a informačních sítí zaměřených na šíření aktuálních informací ze světa vědy. V Ruské federaci obdobné platformy velmi aktivně vznikaly především po roce 2000. Dnes funguje několik portálů popularizujících vědu, např. *Nanotechnologii Nanonewsnet* (<http://www.nanonewsnet.ru/>), *Elementy* (<http://elementy.ru/>), *Nauka i technologija Rossii* (<http://www.strf.ru/>), *Global-science.ru* (<http://globalscience.ru/>), *PostNauka* (<https://postnauka.ru/>), *N + 1: naučnyje stat'ji, novosti, otkrytija* (<https://nplus1.ru/>). Svoje agregátory novinek mají vědecká vydavatelství, příkladem může být platforma *Elsevier Connect* (<https://www.elsevier.com/connect>). Také Ruská Akademie věd (RAN) publikuje vědecké aktuality na svém webu (<http://www.ras.ru/news.aspx>), obdobně Sibiřské oddělení RAN (<https://www.sbras.ru/ru/news>). Mezi uvedenými informačními systémy jsou systémy komerční i nekomerční, sociální, podporované profesními sdruženími nebo státními projekty. Žádný z nich však nevzniká jako produkt činnosti knihovny.

Státní veřejná vědeckotechnická knihovna Sibiřského oddělení Ruské akademie věd (GPNTB SO RAN) se informování odborné veřejnosti o novinkách vědy (především „sibiřské“ vědy) věnuje řadu let. Už v roce 1979 knihovna zavedla v té době progresivní formu – informační analytickou službu diferencovaného informování řídících pracovníků (v ruštině zkratka DOR). Od roku 2000 byla tato služba poskytována prostřednictvím digestu o problémech ruské vědy, který je od roku 2007 publikován elektronicky (s retrospektivní konverzí archivu až do roku 1993, viz <http://prometeus.nsc.ru/science/digest/>). Vzhledem k rozvoji technologií a rostoucí potřebě vědecké veřejnosti v informacích o novinkách ve vědě knihovna přistoupila k vytvoření vědecké informační platformy *Novinky sibiřské vědy (Novosti sibirskoj nauki)*, funguje od roku 2015 na <http://www.sib-science.info/ru>. Jde o komplexní informační produkt zahrnující jak faktografické, tak bibliografické a plnotextové informace. Platforma je součástí projektu vytvoření cloudu Sibiřského oddělení RAN („*Korporativnoje oblako SO RAN*“). Denně se vystavuje 20–40 aktualit, zdrojem je informačně analytický systém *Medialogija* (<http://www.mlg.ru/>), a také knihovnou prováděný monitoring sítí vedoucích sibiřských vysokých škol a ústavů Akademie věd, ale i federálních informačních agentur, regionálních periodik atd. (celkový počet monitorovaných médií činí cca 600). Část informací zasílají samy organizace, které mají zájem na zveřejnění svých zpráv na platformě *sib-science*. Materiál prochází automatizovaným zpracováním a ruční redakcí a korekturou.

Autorka detailně popisuje analytické výsledky monitoringu využívání tohoto webu a chování uživatelů podle různých charakteristik (podle deklarovaného jazyka uživatele, geografického a tematického příznaku). Web má zatím pouze ruskojazyčnou podobu, anglická verze se připravuje. Popularita webu stoupá, knihovna proto pracuje na rozšíření regionálního záběru a na jeho další popularizaci prostřednictvím sociálních sítí.

BEREŽNAJA, Ksenija Sergejevna. Ispol'zovanije oblačnych technologij v public'nyh bibliotekach Ukrainy [Využití cloudových technologií ve veřejných knihovnách Ukrajiny]. *Naučnyje i techničeskije biblioteki*, 2017, (11), 30–37. ISSN 1027-3689. Dostupný také z: http://www.gpntb.ru/ntb/ntb/2017/11/NTB11_2017_%D0%905_4.pdf.

Ukrajinské knihovny procházejí obtížným obdobím, spojeným s materiálním nedostatkem. V roce 2016 jen 27,6 % veřejných knihoven bylo vybaveno počítači (z toho 14,5 % tvořily venkovské knihovny). Pouze 21,9 % mělo přístup k internetu (z toho 9,7 % na venkově). Přesto se knihovny aktivně snaží aplikovat moderní technologie. Autorka uvádí výsledky průzkumu využití cloudových technologií (*cloud computing*) v oblastních univerzálních vědeckých knihovnách (*OUNB*). Bylo zjištěno, že všechny tyto knihovny „oblačné“ technologie využívají, z 85 % se jedná o cloudová úložiště. Nejpopulárnějšími z nich jsou *Google.Disk* (*Google.Диск*, https://www.google.com/intl/ru_ALL/drive/), *Yandex.Disk* (<https://disk.yandex.ru/>), *Mail.ru* (<https://mail.ru/>). Řešení *Google Docs* využívá více než 60 % *OUNB*. Office 365 (*Microsoft*) nevyužívá žádná knihovna. Jedna knihovna uvedla využití *Slideshare*, služeb pro online publikování *Issuu* a *Calameo*, služeb *Infogr.am*, *Pictochart* a *Padlet*.

Hlavními překážkami na cestě širokého využívání progresivních technologií ve veřejných knihovnách Ukrajiny jsou nedostatečná materiálně technická základna, nepočtený počítačový park a chybějící vysokorychlostní internet. V situaci, kdy z finančních důvodů ne každá knihovna může financovat vlastní oddělení IT, programátory a systémové knihovnické platby licenční programy apod., však může být využití cloudové technologie optimálním řešením. Další dobrou volbou v takové situaci je využívání svobodného softwaru (*Koha*, *DSpace*, *NewGenlib*, *Fedora*, *Eprints*). Autorka upozorňuje i na další dostupné aplikace (*Google* a *Microsoft*) a stručně je charakterizuje.

BUNIN, Michail Stanislavovič. Strategija razvitiya Central'noj naučnoj sel'skochoz'jajstvennoj biblioteki [Strategie rozvoje Ústřední vědecké zemědělské knihovny]. *Naučnyje i techničeskije biblioteki*, 2018, (2), 5–15. ISSN 1027-3689. Dostupný také z: http://www.gpntb.ru/ntb/ntb/2018/2/NTB2_2018_%D0%905_1.pdf.

Autor, který je ředitelem Ústřední vědecké zemědělské knihovny Ruské federace (*CNSCHB*, <http://www.cnsnb.ru/>) obecně charakterizuje činnost této instituce jako vrcholové knihovny sítě vědeckých zemědělských knihoven, její misi a strategické cíle, prioritní úkoly, hlavní směry rozvoje, informační zdroje. *CNSCHB* plní funkci federálního centra zemědělské bibliografie, má status depozitní knihovny *FAO OSN*, a také status ruského národního centra databáze *AGRIS FAO*. Fond vědecké literatury představuje 3 miliony knihovních jednotek, roční přírůstek cca 20 000 dokumentů (hlavním zdrojem doplňování je povinný výtisk).

Vlastní hlavní informační produkt knihovny – databáze *AGROS* – obsahuje záznamy tuzemských i zahraničních pramenů prakticky ze všech oblastí agrárně průmyslového komplexu (*APK*) Ruské federace. Databáze se buduje od roku 1997 (s retrospektivou do roku 1983), tematicky se orientuje na zemědělství, potravinářství a zpracovatelský průmysl, problémy výživy, ekologie a příbuzné obory. Dnešní objem databáze *AGROS* představuje více než 1,954 milionu záznamů ve 40 jazycích, kolem 20 % dokumentů je opatřeno referáty, zahraniční dokumenty mají abstrakty v ruštině. Roční přírůstek je kolem 50 tisíc záznamů. Databáze je online volně dostupná v internetu (<http://www.cnsnb.ru/artefact3/ia/ia1.asp?lv=11&un=anonymous&p1=&em=c2R>).

Jsou popsány funkcionality korporativního Centralizovaného elektronického knihovního systému, v jehož rámci funguje Souborný katalog knihoven státních vědeckých organizací *APK* (<http://www.cnsnb.ru/artefact3/ia/ie1.asp>, <http://www.cnsnb.ru/artefact3/ia/is1.asp?lv=11&un=svkat&p1=&em=c2R>). Systém využívá cloudové řešení (*Small Cloud Library Information System Services*) pro státní vědecké instituce *APK*, je součástí Sou-

borného katalogu ruských knihoven (ruská zkratka *SKBR*), přičemž *CNSCHB* jako hlavní dodavatel bibliografických záznamů z oborů APK přispívá k vytváření efektivního odvětvového informačního systému, integrovaného do sítě vedoucích vědeckých knihoven Ruské federace. Síť vědeckých zemědělských knihoven dnes představuje 259 vědeckých knihoven federálních vědeckovýzkumných příspěvkových organizací a pokusných stanic, 59 knihoven zemědělských vysokých škol, 12 zařízení dalšího vzdělávání ad.

Dále se autor věnuje hlavním směrům vědeckého výzkumu *CNSCHB*, který knihovna plní v souladu s Programem základního výzkumu státních akademií věd na léta 2013–2020 (téma – Současná ekonomická teorie a principy rozvoje agrárně průmyslového komplexu v podmínkách globalizace a integrace procesů světové ekonomiky). Hlavními směry tohoto výzkumu mají být zpracování nových plnotextových databází jako součástí knihovního a informačního systému *CNSCHB*, provedení bibliometrické analýzy informačních zdrojů a služeb jako základu pro další rozvoj informační podpory vědeckého výzkumu v APK, další rozvoj distribuovaných informačních systémů na základě cloudových řešení ad.

Nechybí otázky budování, evidence a uchování fondů knihovny (zlepšení popisu historického fondu, jeho studium a digitalizace), normativní a metodické práce, mezinárodní spolupráce, kádrového rozvoje (budovat systém zvyšování kvalifikace) a systému informování uživatelů.

DE DONKER, Wally. Vo mnogih slučajach čtenije spasajet žizn' [Čtení v mnoha případech zachraňuje životy]. *Universitetskaja kniga*, 2018, březen. Elektronický zdroj. [cit. 2018-11-09]. Dostupné z: <http://www.unkniga.ru/face/7936-uolli-de-donker-vo-mnogih-sluchayah-chtenije-spasaet-zhizn.html>.

Rozhovor s prezidentem Mezinárodního sdružení pro dětskou knihu (*IBBY – International Board on Books for Young People*) v letech 2014–2018, Wallym de Donkerem, uznávaným belgickým dětským spisovatelem, o činnosti *IBBY*, financování jejího fungování, součinnosti s mezinárodními (*IFLA*, *IPA*) a národními organizacemi. Cílem *IBBY* je napomáhat mezinárodnímu porozumění prostřednictvím dětských knih, zajištění přístupu ke vzdělávání, k publikacím odpovídajícím vysokým literárním a uměleckým standardům, a také stimulovat vědeckou a pedagogickou práci v oblasti dětské literatury a čtení. Jednou z priorit je výzkum v rámci programu „Děti v krizových situacích“ – tento směr je nyní velmi aktuální v souvislosti s migrací (např. ve Francii připravili edici 100 titulů knih v arabštině, ve Švédsku tzv. Mlčenlivé knihy – podle obrázků rodiče dětem objasňují jevy nového prostředí; v Libanonu *IBBY* pomáhá v utečeneckých táborech projektem „Biblioterapie“), dále sociální projekty a mezinárodní ceny. *IBBY* má status oficiální organizace při *UNICEF*, a jako taková se řídí principy Mezinárodní konvence o právech dítěte, kterou OSN ratifikovala v roce 1990. Jedním ze základních cílů této konvence je realizace práva dítěte na všeobecné vzdělání a na přístup k informacím. *IBBY* podepsala memoranda o spolupráci s *IFLA* a *ILA*.

De Donker je autorem originální metodiky počáteční přípravy ke čtení, kterou nazval „Čtoucí drak“ (*Leesdrak*), a přestože on sám ji dál již nerozvíjí, metodika se ujala a využívá ji řada škol. Metoda je založena na vyvolání emocí, na zážitku spokojenosti při čtení, na vytváření vlastních příběhů, knížek, diskusích o okolním světě a jeho problémech, společném vyprávění, kreslení komiksů, vedení deníků. Dětem je nutné dát větší prostor a víc času, aby mohly samy přemýšlet a vyjádřit vlastní myšlenky a pocity, dát jim „zrcadlo“, s jehož pomocí by se naučily tvůrčímu myšlení. Bohužel třetina dětí nerada čte, protože učitelé kladou přílišný důraz na technický přístup k jazyku. Ve Švédsku např. školní děti přicházejí do knihoven bez pedagogů, aby nebyli ovlivněni při svém výběru knih ke čtení.

I když ekonomická krize ovlivnila vydavatelský sektor, rozvoj segmentu dětských knih je pozitivní, dětská kniha je v řadě zemí „tahounem“ trhu. Knižní trh má problémy, které

jsou mj. spojeny s obecným zahlcením informacemi a s technologickým rozvojem. Tempo zavádění inovací v oblasti vydávání knih se ale nejspíš bude snižovat, vždyť např. ve Velké Británii už se čtenáři odvracejí od elektronické knihy, její prodej se snížil o 17 % a vykazuje nejnižší úroveň od roku 2011. Příčinou je „únava z obrazovek“; tištěné knihy umožňují si od toho všeho odpočinout. Týká se to i dětí – děti se chtějí dotýkat knih, cítit jejich vůni.

V Ruské federaci se bude v roce 2020 konat 37. kongres *IBBY*. Podle de Donkera by kongres měl soustředit pozornost na otázky boje s negramotností, aktuálním tématem je také globalizace dětské knihy a literatury pro mládež.

MICHAJLENKO, Irina Viktorovna. Naukometrija, bibliometrija, otkrytyje dannyje i publikacii v nauke [Scientometrie, bibliometrie, otevřená data a publikování ve vědě]. *Universitetskaja kniga*, 2018, říjen. Elektronický zdroj. [cit. 2018-11-09]. Dostupné z: <http://www.unkniga.ru/vistavki-konferents/8701-naukmetrija-bibliometrija-otkrytye-dannye.html>.

Důležitým zaměřením státní politiky Ruské federace je rozvoj ruské vědy prostřednictvím podpory růstu publikačních aktivit. Článek rekapituluje výsledky speciálního semináře na toto téma.

Státní program Věda (*Nauka*, <https://scientificrussia.ru/articles/natsionalnyj-proekt-nauka-zasedanie-prezidiuma-ran>) má tři hlavní cíle:

- dosáhnout toho, aby se Ruská federace začlenila do pětice vedoucích zemí, pokud jde o vědecký výzkum a aplikace v oblastech, které jsou vnímány jako prioritní pro vědecký a technologický rozvoj;
- dosáhnout přitažlivosti práce ve vědě v Ruské federaci pro ruské i vedoucí zahraniční vědecké kapacity a pro perspektivní mladé výzkumníky;
- zajistit významný nárůst nákladů na vědecký výzkum ze všech možných zdrojů (nárůst rychlejší ve srovnání s růstem HDP).

Mezi cílovými ukazateli programu jsou i naukometrické (scientometrické) ukazatele: podíl publikací ve vedoucích časopisech indexovaných v mezinárodních databázích, v oblastech, které jsou určující pro vědecký a technologický rozvoj; počet vědců publikujících v 10 % „top“ periodik (zvýšit na 10 tisíc); dosáhnout podílu příspěvků ruských autorů, opublikovaných v časopisech indexovaných mezinárodními systémy vědeckého citování, ve výši 3,94 %.

V rámci národního projektu bude realizována řada federálních iniciativ. Pokud jde o scientometrii, je zvláště zajímavý federální projekt „Generování znalostí základního výzkumu“ (*Generacija fundamental'nych naučnych znanij*), který zahrnuje monitorování ukazatele, jako je podíl příspěvků ruských autorů v oblastech, které jsou považovány za prioritní oblasti vědeckého a technologického rozvoje, přičemž v časopisech zařazovaných v mezinárodních citačních systémech a systémech otevřené výměny vědeckých informací do prvního kvartilu.

MICHAJLENKO, Irina Viktorovna a Michail Vladimirovič GONČAROV. Metodika sozdanija spiskov rekomendovannyh žurnalov po napravlenijam nauki [Metodika vytváření soupisů doporučených časopisů podle vědních oborů]. *Naučnyje i techničeskije biblioteki*, 2017, (10), 47–53. ISSN 1027-3689. [cit. 2018-11-09]. Dostupný také z: http://www.gpntb.ru/ntb/ntb/2017/10/NTB10_2017_%D0%905_5.pdf.

Příspěvek podává přehled o aktivitách Státní veřejné vědeckotechnické knihovny Ruska (*GPNTB Rossii*, <http://www.gpntb.ru>) v oblasti naukometrie, konkrétně při přípravě metodiky přípravy soupisů doporučených vědeckých publikací a časopisů podle jednotlivých vědních oborů. Tato práce se aktivizuje v souvislosti s požadavky ministerstva vysokého školství a vědy Ruské federace a vůbec zaměřením státu a vědecké komunity na zvýšení publikační aktivity ruských vědců, na zlepšení „viditelnosti“ výsledků vědeckovýzkumné práce,

zlepšení kvality jejich prezentace ve světovém měřítku. Jednou z nezbytných aktivit celého procesu je analýza vlastního publikačního pole. Problémy „špinavých“ a „predátorských“ časopisů, problém výběru titulu pro publikování, lepší přehled o skutečně autoritních časopisech pro konkrétní oblast vědy a pro umístění výsledků konkrétního výzkumu – toto a řada dalších souvisejících problémů vyvolávají potřebu vytváření doporučujících soupisů a metodik pro výběr vědeckých platform pro publikování. *GPNTB* na základě státní zakázky celý komplex takových prací vykonává.

Autoři podávají přehled o již existujících ruských soupisech recenzovaných vědeckých publikací (soupis časopisů, v nichž je třeba publikovat základní vědecké výsledky disertačních, soupis recenzovaných vědeckých časopisů zahrnutých do mezinárodních referátových databází a citačních systémů), poté se věnují metodice vytváření soupisu podle disciplín. Při analýze existujícího souboru ruských periodik budou využity naukometrické ukazatele, které jsou pro hodnocení časopisů tradiční (*impact factor*, *Scimago Journal Rank*), dále bude uplatněn princip unikátnosti časopisu v dané oblasti vědy (i při relativně nevysokých naukometrických ukazatelích má časopis hodnotu, jestliže je tematika jeho obsahu unikátní v určitém směru vědeckého bádání). Při zařazování časopisu do soupisu doporučených vědeckých publikací se budou prověřovat také tzv. černé soupisy, oficiální i neoficiální: *Disseropedija rossijskich žurnalov*, <http://biblio.dissernet.org/>; *Beall's List of Predatory Journals and Publishers*, <https://web.archive.org/web/20161222020349/https://scholarlyoa.com/publishers/>; *Cabell's Blacklist*, <http://www2.cabells.com/about-blacklist/>; soupis časopisů vyřazených z databáze *Scopus*, <https://www.elsevier.com/solutions/scopus/how-scopus-works/content>; soupis časopisů vyřazených z ruského citačního systému *RINC* (anglická zkratka *RISC*), <https://elibrary.ru/titles.asp?sortorder=0&risc=2>; soupis ruských časopisů s příznaky nekorektní redakční politiky, <https://academy.rasep.ru/dopy/71-etika-nauchnykh-publikatsij/>. Autoři vytvořili grafický obecný algoritmus zařazení časopisu do seznamu časopisů doporučených podle vědních oborů, zdůrazňují nutnost vytváření algoritmů také pro odhalení tematik, které jsou unikátní pro rozvoj určitých vědeckých směrů a pro analýzu černých soupisů. Konečným cílem této práce je předložit ruským vědcům, výzkumným pracovníkům a pedagogům optimální nástroje pro volbu vhodného a autoritního periodika pro publikování.

OGANESJAN, Anna Olegovna. Elektronnyje resursy Nacional'noj biblioteki Armenii (istorija pečati armjanskoj knigi i pressy) [Elektronické zdroje Národní knihovny Arménie (dějiny arménského knihtisku)]. *Vestnik Bibliotečnoj assambleji Jevrazii*. 2017, (4), 34–36.

Vedoucí bibliografka Národní knihovny Arménie informuje o vytváření souborných elektronických katalogů Arménská kniha a Arménský tisk, na nichž pracuje Národní knihovna Arménie spolu s Národní akademií věd.

Specifikem dějin arménské knihy a tisku je to, že v důsledku historické, sociálně ekonomické a politické situace je nutné počátky jejich formování hledat za hranicemi historické Arménie, kde se zformovaly četné arménské enklávy. Tak první kniha v arménštině – středověký sborník léčebných návodů a modliteb – byla vytištěna v Benátkách (1512, *Urbatagirk*, digitální kopie je na <http://arvestagir.am/am/ubathagirq-haykakan-arajin-girqy/>, <http://arvestagir.am/ru/ubathagirq-haykakan-arajin-girqy/>). Již před touto událostí byly úryvky textů v arménštině vkládány do knih v jiných jazycích. Arménské knihy se vydávaly v Konstantinopoli, v Amsterodamu (zde byla např. v roce 1695 vyrobena první tištěná arménská mapa světa), v íránském Isfahánu, v Římě, Benátkách, Marseille, Lvově, Paříži. První periodikum – „Věstník“ (*Azdarar*) – bylo vytištěno v Indii v Madrásu v roce 1794. V roce 1813 se v jihoruské Astrachani začal tisknout týdeník „Zprávy z východu“ (*Vostočnyje izvestija*), kde se v roce 1815 objevují texty v arménštině a od roku 1816 už noviny vycházejí dvojjazyčně – rusky a arménsky.

V 19. století se zformovala vědecká národní bibliografie, když v Benátkách započalo vydávání bibliografických katalogů. Kvalitativně nová etapa národní bibliografie začíná v roce 1958, kdy v Národní knihovně Arménie v Jerevanu začíná vycházet bibliografie „Arménská kniha“, zachycující všechny knihy, které byly v různých zemích vydány v arménštině od roku 1512. V současnosti se připravuje šestý díl této edice, který zahrnuje roky 1931–1940.

Arméni, zbavení svého historického území, kladli na uchování jazyka prostřednictvím šíření knih velký důraz. Tak bylo v 16. století v Evropě vytištěno 33 knih, v 17. století už 165 a v 18. a 19. století se vydávání knih v arménštině stalo běžnou záležitostí, v různých zemích bylo vytištěno okolo 9200 knih. Ve 20. století bylo takových knih ve světě vydáno cca 80 tisíc. Jejich bibliografické podchycení formou souborného katalogu, zpracování databází a projekty digitalizace jsou právě předmětem popisovaného projektu arménské akademie věd a národní knihovny. Informace o těchto a dalších projektech (v angličtině) jsou také na <http://www.nla.am/arm/?q=en/node/91>, <http://tert.nla.am/#>, o arménské vědě a kultuře (kromě arménštiny také v angličtině a ruštině) na <http://arvestagir.am/>.

K dějinám arménské knižnice viz např. https://en.wikipedia.org/wiki/Armenian_printing (podrobněji v ruské verzi) – pozn. red.

Prezidentskaja biblioteka: dostup k informaci na styke epoch [Prezidentská knihovna: přístup k informacím na přelomu epoch]. *Universitetskaja kniga*, 2018, březen. Elektronický zdroj. [cit. 2018-11-09].

Dostupné z: <http://www.unkniga.ru/biblioteki/biblworld/8135-prezidentskaya-biblioteka-dostupk-informatsii-na-styke-epoh.html>.

Rozhovor s generálním ředitelem Prezidentské knihovny B. N. Jelcina v Moskvě Aleksandrem Veršininem, zaměřený na otázky vytváření elektronické knihovny.

Prezidentská knihovna B. N. Jelcina je jedním z velkých projektů poslední doby, jejím cílem je všeobecně zpřístupnit obrovské množství dokumentů o historii ruské státnosti. Knihovna pracuje od roku 2009, od počátku byla koncipována jako zařízení nového typu, využívající nejnovější technologie pro vytvoření úložiště elektronických dokumentů o vývoji ruského státu, o teorii státu atd., a zároveň fungující jako informační spojovací článek v celém systému knihoven země. Konkrétně to znamená vytvořit na základě oblastních, krajových a republikových knihoven regionální centra vzdáleného přístupu ke zdrojům Prezidentské knihovny propojených jednotnou sítí. Taková střediska byla již otevřena ve všech subjektech Ruské federace, postupně se otevírají i v okresních knihovnách, v knihovnách vysokých škol, dalších vzdělávacích zařízení a jiných organizací. Tak Prezidentská knihovna napomáhá také rozvoji všeobecně přístupných knihoven v regionech, formování a využívání elektronických informačních zdrojů v těchto knihovnách. Přístup je již možný také v zahraničí, a to ve 35 střediscích vědy a kultury.

20 % fondu knihovny tvoří dokumenty z regionů, jde o vlastivědné knižní sbírky, archivní dokumenty, fotografie, filmové týdeníky a další materiály týkající se historie všech 85 subjektů Ruské federace. Díky meziregionální spolupráci a místním tradicím vlastivědné práce se rychle doplňují.

V elektronickém fondu Prezidentské knihovny je dnes 600 tisíc jednotek, z nichž zhruba polovina představuje klasické knihy, časopisy a noviny, které jsou objektem uchování. Polovina z těchto fondů je již v elektronické verzi dostupná na portálu Prezidentské knihovny. Díky svým aktivitám a vládní podpoře bude tato knihovna přispívat k formování celistvého elektronického znalostního prostoru, Národní elektronické knihovny (*NEB*, <https://xn--90ax2c.xn--p1ai/>), což jsou úkoly, které jsou součástí Strategie rozvoje informační společnosti na léta 2017–2030 (<http://pravo.gov.ru/proxy/ips/?docbody=&nd=102431687>), a také Programu rozvoje digitální ekonomiky (<http://government.ru/rugovclassifier/614/main/>), které přijala vláda Ruské federace.

SAFONOV, Aleksandr. Kiberetika dlja studentov [Kyberetika pro studenty]. *Universitetskaja kniga*, 2017, leden–únor. Elektronický zdroj. [cit. 2018-11-09]. Dostupné z: <http://www.unkniga.ru/vishee/6745-kiberetika-dlya-studentov.html>.

Problém dodržování autorských práv je dnes jedním z klíčových témat rozvoje knižního trhu a speciálně se týká vydávání výukové literatury. Studenti o těchto pravidlech zpravidla nic nevědí a snaží se získávat informace potřebné ke studiu nejjednodušším a nejrychlejším způsobem: v Ruské federaci se při sociologických šetřeních v roce 2013 přiznalo až 42 % dotázaných ke stahování pirátské produkce; 13 % takto stahuje v případě, že nemohou publikace získat jiným způsobem. Pouze 3,7 % respondentů prohlásilo, že pirátský obsah nikdy nestahovali. 53 % dotázaných, kteří stahují, počítačové pirátství neodsuzují. Autor si klade otázku, zda to, co je na internetu bezplatné, může být i kvalitní, a odpovídá, že ano, ale pouze v takovém případě, jedná-li se o obsah podpořený státní zakázkou, grantem, dobročinností... Pirátství znamená přechod do nelegální roviny a může ohrozit kvalitu celého vysokého školství. „Akademická kyberetika“ je ale doposud na nízké úrovni. Pirátský obsah mezi studenty stále vytlačuje obsah legální, právní vědomí v tomto ohledu není na vysoké úrovni ani u mnohých vyučujících.

Moskevské nakladatelství *Jurajt (Urait Publishing House, http://www.uraity.ru/english_page)*, které se zabývá přípravou a vydáváním učebnic (včetně elektronických), zpracováním výukového obsahu atd., dospělo při přípravě série webinářů k rozhodnutí, že je třeba studentům vysvětlit, proč nelegální obsah nedosahuje kvality obsahu legálního. Na základě diskusí na téma informační etiky a zejména kyberetiky se podařilo zformulovat klíčové argumenty ve prospěch ochrany práv autorů:

- Krást cizí dílo je nezákonné a neodpovídá to akademické etice. „Rodným bratrem“ pirátství je plagiát, proti kterému tolik univerzit bojuje. Plagiátorství se zákonitě negativně projevuje na úrovni výsledků studia.
- Pirátství prodražuje každou legální knihu. Zkušební komerční nakladatelé zakládají do ceny svého produktu i (kvůli pirátství) prognózovaný únik zisku, tedy zdražují. Je třeba chápat to, že zdražení obsahu nejen snižuje jeho dostupnost, ale důsledkem je i snížení nakladatelské produkce obecně. Snížení úrovně prodeje vede k tomu, že na trhu přežijí jen největší nakladatelé, zatímco menší, oborově profilovaní nakladatelé z trhu odcházejí a mizí tak specializovaná produkce pro celá odvětví nebo obory. V zemích, kde je pirátství potíráno, jsou tištěné knihy i jejich elektronické kopie významně levnější.
- „Staženým“ knihám chybí řada funkcionalit (elektronická učebnice není prostým skenem učebnice papírové, ale nabízí řadu dalších možností – systém vyhledávání, aktivní hypertextové odkazy a provázanost s dalšími učebnicemi, prvky multimédií apod.).
- Piráti nemívají poslední verze – učebnice znemou velmi rychle, stejně tak softvér; učit se podle pirátsky získaných učebnic znamená získávat „včerejší znalosti“.
- Stahování může přivést k tomu, že se stanete obětí podvodu nebo riskantní hry (včetně podvodů s bankovními kartami, s nezrušitelným „abonomá“ na spam a pornografii), skrytého napadení počítačovým virem atd. a utratíte daleko víc než při zakoupení legálního díla.
- Naskenované kopie jsou často velmi špatně čitelné – piráti nepoužívají drahá profesionální zařízení a nemají kvalifikované redaktory. Je naivní domnívat se, že rozmazaná fotografie na smartfonu vám pomůže v učení.
- Dnes je legálního elektronického obsahu dostatečně! Před deseti lety bylo možná obtížné najít (v ruské segmentu internetu – pozn. red.) legálně vystavenou učebnici. Dnes se trh elektronických knihovních systémů a s nimi spojených služeb rychle rozvíjí, vysokoškolské knihovny na to reagují a připojují se k příslušným portálům, literární klasiku lze bez potíží číst na sítích ruských národních knihoven, jen studenti jsou v tomto ohledu málo orientovaní. Je na školách a knihovnách, aby

se osvětě na téma pirátství více věnovaly. Zkušenost nakladatelství *Jurajt* přitom ukazuje, že poměrně stručným pohovorem lze dosáhnout významného snížení úrovně pirátského chování a dosáhnout i zlepšení právního vědomí studentů.

ŠRAJBERG, Jakov Leonidovič. V planech GPNTB Rossii – razvitije novych form vzaimodejstvija s čitateljami [Ruská Státní veřejná vědeckotechnická knihovna plánuje rozvoj nových forem kontaktů se čtenáři]. *Universitetskaja kniga*, 2018, říjen. Elektronický zdroj. [cit. 2018-11-09].

Dostupné z: <http://www.unkniga.ru/company-news/8780-shrajberg-v-planah-gpntb-rossii-razvitie-novych-form.html>.

Státní veřejná vědeckotechnická knihovna Ruska (*GPNTB Rossii*, <http://www.gpntb.ru>) očekává šedesáté výročí svého založení. Její generální ředitel nastiňuje základní směry rozvoje knihovny v nejbližší budoucnosti.

Zřizovatelem knihovny je ministerstvo vědy a vysokého školství Ruské federace. Zatímco donedávna byla *GPNTB* jedinou knihovnou v tomto resortu, dnes je v jeho zřizovatelské pravomoci velkých knihoven několik: novosibiřská „sestra“ moskevské *GPNTB* (vědeckotechnická knihovna Sibiřského oddělení Akademie věd – *GPNTB SO RAN*, <http://www.spsl.nsc.ru/>), Přírodovědecká knihovna Akademie věd (*BEN RAN*, <http://www.benran.ru/>), Ústřední vědecká zemědělská knihovna (*CNSCHB*, <http://www.cnsnb.ru/>) a další.

GPNTB v poslední době pracovala na řadě rozsáhlých projektů podporovaných federálními cílovými programy a stala se lídrem v oblasti informačního zabezpečení vědy a vzdělávání. Jednalo se především o projekty: zajištění národní licence pro přístup k zahraničním elektronickým zdrojům (<http://podpiska.gpntb.ru/>, <http://www.gpntb.ru/novosti-nauki-i-obrazovaniya/4765-sistema-natsionalnoj-podpiski-itogi.html>); elektronický katalog knihoven systému vzdělávání a vědy (*EKSBN*, <http://www.vlibrary.ru/>) s 15 miliony deduplikovaných záznamů; vědecký archiv (informační systém obsahující cca 2 miliony dokumentů – vědeckých statí, disertací a autoreferátů, <http://www.gpntb.ru/federalnye-proekty/proekt-nauchnyj-arkhiv.html>, <https://xn--80aagxdwb0axyr3c.xn--p1ai/>); Národní elektronická knihovna *NEB* (<https://xn--90ax2c.xn--p1ai/>).

Současným důležitým projektem je vytvoření jednotného systému otevřeného archivu, který by bezplatně zpřístupnil zdroje vytvářené za státní peníze minimálně uživateli státních vědeckých institucí a knihoven. Určité práce v tomto směru už byly udělány dříve, např. v *GPNTB* se buduje plnotextová sbírka vzácných knih z jejich fondů (<http://gpntb.dlibrary.org/ru/nodes/1-glavnaya>), elektronická knihovna vědeckých prací předaných knihovně s právem zveřejnění.

Autor zdůrazňuje, že koncepce dalšího rozvoje *GPNTB* nestojí na „totální digitalizaci“. Jednak značná část prací nadále zůstává uzavřena kvůli autorským právům, jednak to ani není zapotřebí zejména v případě základního výzkumu. Pro rozvoj knihovny je důležitým segmentem klastř vzdělávacích projektů. V knihovně nadále budou v rámci smlouvy o spolupráci organizovány praktické lekce pro studenty moskevské vysoké knihovnické školy (*MGIK*), především v oblasti digitalizace a příbuzných disciplín. Knihovna bude rozvíjet programy dalšího profesního vzdělávání, neboť sama pracuje s nejnovějšími technologiemi a koncepcemi, které chce předávat dál (velká data, nový internet a sémantické vyhledávání, blockchain, internet věcí atd.). Knihovna se stává místem setkávání, kromě tradičních přednášek, seminářů, vzdělávacích cyklů (např. z oblasti ekologie a udržitelného rozvoje) pořádá turnaje Centra šachové kultury a informací. V neposlední řadě se knihovna více otevírá zdánlivě nesouvisejícím projektům, jako jsou výstavy výtvarného umění, mj. i s cílem přilákat do svých prostor další návštěvníky, kteří tak mohou pro sebe odhalit dosud neznámou knihovnu.

Další informace o GPNTB ve spojitosti s jejím výročním lze nalézt na <http://www.gpntb.ru/component/content/article/25-12/37/5928-60-let-gpntb-rossii.html>, na <https://4science.ru/articles/Cifrovie-nauchnie-resursi-biblioteki-GPNTB-Rossii> aj. (pozn. red.).

ŠRAJBERG, Jakov Leonidovič a Jelena Vladislavovna LINDEMAN. Škola „Biblioteki – doroga k znaniyam“: itogi pervogo goda raboty [Škola „Knihovny – cesta ke znalostem“: výsledky prvního ročníku]. *Universitetskaja kniga*, 2018, březen. Elektronický zdroj. [cit. 2018-11-09].

Dostupné z: <http://www.unkniga.ru/biblioteki/bibdelo/8131-shkola-biblioteki-doroga-k-znaniyam-itogi-pervogo-goda-raboty.html>.

Národní knihovnické sdružení „Knihovny budoucnosti“ (*Nacional'naja bibliotěčnaja associaija „Biblioteki buduščego“ – NABB*, <http://nabb.org.ru/>) bylo vytvořeno vedoucími odborníky ruského knihovnictví v roce 2016. K hlavním cílům organizace patří rozvoj dalšího odborného vzdělávání a zvyšování kvalifikace pracovníků knihoven. Tak vznikla Škola NABB s mottem „Knihovny – cesta k vědě“. Při setkávání s knihovníky v různých regionech se ukázalo, že zaměstnanci knihoven mají o další vzdělávání velký zájem, ale přes veškeré vymoženosti techniky, vzdáleného přístupu atd. dávají přednost bezprostřednímu setkávání, živému kontaktu s přednášejícími. Tak se zrodila idea „výjezdní“ Školy NABB. Autoři příspěvku, kteří jsou duchovními rodiči, organizátory i vyučujícími školy (např. J. L. Šrajberg, prezident NABB, je generálním ředitelem významné vědeckotechnické knihovny GPNTB, pozn. red.), popisují průběh prvního roku působení této školy v regionech, problémy a zkušenosti. Jedná se o nejméně dvoudenní akce s počtem 14–16 výukových hodin, doplněných kulatými stoly a debatami, do jejichž organizace a provedení se zapojují také příslušné knihovny v regionech (např. v Novosibirsku byla škola zorganizována vědeckotechnickou knihovnou Sibiřského oddělení Ruské akademie věd – GPNTB SO RAN). Účastníky na straně posluchačů jsou knihovníci velkých vědeckých i nejmenších veřejných knihoven, včetně venkovských. Přednášejícími jsou odborníci z ústředních federálních i oblastních vědeckých knihoven, knihovnických vysokých škol a dalších institucí. Základními tematickými okruhy této školy jsou: národní programy a projekty v knihovnictví; inovace v knihovnách; národní informační zdroje, vytváření a využívání informačních zdrojů v knihovnách; knihovnicko-informační služby; modernizace a design knihoven; modelové knihovny; autorské právo a právní aspekty informací; vytváření elektronických knihoven a archivů; technologie RFID v knihovnách, marketing v knihovně. V praxi pak došlo i na téma služeb pro zrakově hendikepované uživatele, na Marrákešskou smlouvu, na otázky kvality přípravy specialistů pro knihovny, naukometrie a bibliometrie ad.

Prvního ročníku tohoto vzdělávání se zúčastnilo více než 700 knihovníků, z toho 595 účastníků obdrželo certifikát o absolvování a 56 z nich dokonce o zvýšení kvalifikace. Podrobnosti o Škole NABB jsou na <http://nabb.org.ru/>, informace o klíčových programech školy na <http://nabb.org.ru/klyuchevye-programmy.html>.

VOROPAJEV, Aleksandr Nikolajevič. Desjatiletie peremen. Rossijskoje knigoizdanie v 2007–2018 gg. [Desetiletí proměn: Vydávání knih v Ruské federaci v letech 2007–2018]. *Universitetskaja kniga*, 2018, březen. Elektronický zdroj. [cit. 2018-11-09]. Dostupné z: <http://www.unkniga.ru/bookrinok/knigniy-rinok/8138-desyatiletie-peremen-rossijskoe-knigoizdanie-v-2008-2017.html>.

Autor rekapituluje vývoj v sektoru knižního vydavatelství Ruské federace za uplynulých deset let (2008–2017). Během tohoto období, poznamenaného také lokální ekonomickou krizí let 2014–2016, se výrazně (1,5krát) snížily náklady knižních publikací, ukázatel počtu vydaných výtisků knih a brožur na jednoho obyvatele se snížil 1,75krát, náklady

bestsellerů vedoucích domácích autorů klesly 2–4krát (a v některých případech i více). Podíl publikací o malých nákladech (500 a méně kusů) dosáhl téměř 50 % titulů vydávané produkce. Na trhu došlo k několika fúzím a tím k vytvoření především dvou silných vydavatelských skupin: *EKSMO-ACT* (*ЭКСМО-ACT*, <https://eksmo.ru/>) a *OLMA-Prosvješčenije* (*ОЛМА-Просвещеніе*, <http://www.olmamedia.ru/>). Spojovala se i menší intelektuálně zaměřená nakladatelství, vznikla např. Skupina *Azbuka-Attikus* (*Азбука-Аммукыс*, <http://www.atticus-group.ru/>). Po krizi let 2014–2016 nastalo v odvětví oživení.

Podle údajů Ruské knižní palaty (*RKP*, organizace odpovídající za státní registraci nakladatelské produkce a shromažďující deponáty povinného výtisku, pozn. red.) v Ruské federaci působilo 5775 nakladatelů, přičemž toto číslo zahrnuje všechny vydavatelské organizace, včetně těch, které do RKP zaslaly byť i jen jeden titul. Z hlediska nákladů vydaných publikací se na prvním místě nachází nakladatelství *Prosvješčenije* (úhrnný náklad v roce 2017 dosáhl 100465,8 tis. výtisků, druhé místo zaujímá *EKSMO* (51072,6 tis. výtisků), na třetím místě bylo (ještě samostatné) nakladatelství *ACT* (41849,5 tis. vydaných výtisků knih a brožur). Souhrnný počet knih a brožur vedoucí dvacítky ruských nakladatelů se za období 2008–2017 zvýšil o 19,2 %. Náklady knih vydaných touto dvacítkou nakladatelů se naopak snížily o 5,4 %, avšak podíl dané skupiny na celkových nákladech knih v zemi se zvýšil o cca čtvrtinu. Těchto dvacet nakladatelů vydává dnes 34 tis. titulů, což je více než vydávali všichni nakladatelé carského Ruska v roce 1913. Nadále je většina nakladatelů (více než polovina) soustředěna v Moskvě, přičemž tito nakladatelé vydávají více než 90 % celkového nákladu v zemi. Nicméně v uvedeném období došlo ke zvýšení počtu vydaných titulů v regionálních nakladatelstvích. Článek je doplněn množstvím názorných tabulek a grafů. (O dalším vývoji vydavatelského odvětví viz následující článek, pozn. red.)

VOROPAJEV, Aleksandr Nikolajevič. Rossijskoje knigoizdanije v pervom polugodii 2018 g.: prervannij rost [Vydávání knih v Ruské federaci v prvním pololetí 2018: přerušení růstu]. *Universitetskaja kniga*, 2018, září. Elektronický zdroj. [cit. 2018-11-09].

Dostupné z: <http://www.unkniga.ru/bookrinok/knigniy-rinok/8677-ros-knigoizdanie-v-pervom-polugodii-2018-prervannij-rost.html>.

Období po ukončení lokální ekonomické krize v Ruské federaci se vyznačovalo stabilizací, začátkem růstu základních ukazatelů vydavatelské produkce a dokonce úspěchy ve srovnání s předkrizovým obdobím (viz předchozí článek téhož autora, pozn. red.). Autor upozorňuje na náhlé snížení tempa růstu vydavatelského odvětví, přičemž takovému vývoji nic viditelně nenasvědčovalo. Propad růstu je citelný (ukazatele prvního pololetí 2018, jako je počet vydaných titulů a celkový náklad se dostaly na úroveň let 2015–2016), ale nastal nelogicky v situaci příznivého makroekonomického vývoje v zemi. Teprve druhé pololetí tedy ukáže, zda jde o jednorázový výkyv nebo o znepokojivou tendenci. Článek přináší zevrubnou analýzu a text je doprovázen množstvím grafů a tabulek.

Rubriku připravila PhDr. Anna Machová

MACHOVÁ, Anna. Novinky zahraniční knihovnické literatury. *Knihovna: knihovnická revue*. 2018, 29(2), 91–100. ISSN 1801-3252.